

De functie participatie in het Kunstendecreet

Position paper

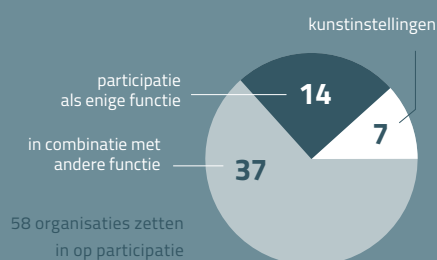

Inleiding

Zaallicht uit, stil genieten, klappen en naar huis? Participeren aan kunst gaat verder dan dat: van kunsteducatie over co-creatie tot sociaal-artistisch werk, in alle disciplines. Zeker sinds het Kunstendecreet een aparte functie participatie kent, is de discussie over wat participatie is en hoe het gehonoreerd moet worden niet meer weg te branden uit de kunstensector. Net zo min als de ambitie van kunstorganisaties om innovatief te zijn. Maar een welomlijnde definitie blijkt niet alleen lastig, ze is ook vaak beperkend. Sturende scenario's dreigen de artistieke autonomie en innovatieve participatieve recepten al te vaak te verstikken. Wat moeten we dan: ons tevreden stellen met mistige kaders of kunst in een beperkend keurslijf dwingen? Of bestaat er een middenweg?

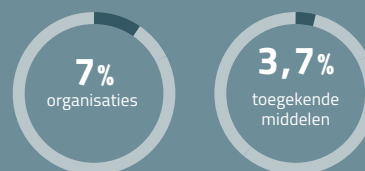
Enkele cijfers

- **58 organisaties die inzetten op participatie** kregen in de laatste structurele ronde van het Kunstendecreet (2017-2021) **middelen**:

- Dat is **27%** van alle **toegekende aanvragen**.

- De organisaties die **uitsluitend op participatie** indienen maken **7%** uit van alle toegekende **aanvragen** en kregen **3,7%** van de toegekende **middelen**.

Aanvragen ingediend uitsluitend op participatie

Achtergrond

Sinds de wijzigingen aan het Kunstendecreet in 2013 verloopt de basis voor de kwaliteitsbeoordeling anders dan voorheen. Naast een beoordeling op vlak van disciplines werd een beoordeling op vlak van vijf functies toegevoegd: ontwikkeling, productie, presentatie, par-

Begripsverwarring bij aanvragers en beoordelaars

De functie 'participatie' is een bijzondere in het rijtje. Meer dan bij de andere vier functies is het gissen naar welke lading de vlag precies dekt. Toen de functie participatie ingevoerd werd, gebod de intuïtie dat ze haar pijlen richt op organisaties die zich jarenlang én in hoofdzaak op participatie concentreerden en daardoor een sterke vakspecialisatie hebben ontwikkeld, zoals kunsteducatie, co-creatie of het betrekken van specifieke (kansen)groepen.

Maar dat bleek bij de beoordeling van de structurele ronde van 2017 voor problemen te zorgen. Aanvragers maakten op intuïtieve manier de keuze of participatie nauw aansloot bij hun kern-DNA en sprongen in hun aanvraagdossiers op vrije wijze om met het begrip participatie. Ze beschreven nieuwe praktijken die nog niet in beoordelingskaders gevat waren. Bovendien koppelde ze bepaalde participatiestrategieën aan meerdere functies. Dat zorgde voor onverwachte combinaties,

Van studie naar draaiboek

De administratie liet onderzoekers van de Karel de Grote-hogeschool (KdG) verduidelijken hoe de functie participatie heeft gewerkt in de 77 ingediende dossiers, hoe de commissies de functie hebben benaderd, hoe er in de kunstensector naar participatie wordt gekeken en hoe participatieve praktijken kunnen worden beoordeeld. Dat resulteerde in een studie die een participatiekader, een interpretatiekader (een schematische voorstelling van de mogelijke participatievormen, aangevuld met activiteiten die eraan gelinkt zijn) en een aantal beleidsscenario's schetst (met vijf korte- en drie langetermijnscenario's).

Op de studie kwam heel wat reactie uit het veld: naast oKo reageerden onder meer Demos en Kunstenpunt. OKo benadrukte daarbij hoe belangrijk het is dat er

participatie en reflectie. Aanvragers kunnen ervoor kiezen op één functie in te zetten of om verschillende functies te combineren. Van kunstinstellingen wordt verwacht dat ze op alle functies inzetten.

De expertise van beoordelaars op vlak van participatie was zeer ongelijk verdeeld.

waardoor een dossier dat participatie als kernopdracht had aangeduid plots moeilijk te vergelijken was met een dossier dat participatieve praktijken beschreef in de context van andere functies, wat ook de beoordeling bemoeilijkte.

Bovendien was de expertise op vlak van participatie bij de beoordelaars in de vorige ronde zeer ongelijk verdeeld. In sommige commissies was de ervaring groot, in anderen was de kennis over participatie dan weer pover. Beoordelaars kregen bovendien niet de kans om zich bij te scholen op vlak van participatie. Het resultaat was een inconsequente en in sommige gevallen minder kwaliteitsvolle beoordeling.

Het is belangrijk dat de mist rond het begrip participatie optrekt.

een gemeenschappelijke taal gecreëerd wordt en dat de mist rond het begrip participatie optrekt. Tegelijk hadden we enkele inhoudelijke bedenkingen bij een aantal van de besproken termen en kaders en bij de voorgestelde scenario's. Over heel wat essentiële termen, zoals 'publiek' of 'diversiteit', is er nog altijd geen duidelijkheid. Een aantal kortetermijnscenario's werkt te sturend. En de langetermijnscenario's zijn wat ons betreft dan weer onvoldragen. De discussie over de functie participatie was na de studie met andere woorden nog niet afgerond.

Wel ging het departement Cultuur, Jeugd en Media met de resultaten aan de slag. Het nam een participatiekader op in het vernieuwde draaiboek voor projectsubsidies, gebaseerd op het interpretatiekader van de studie. De

beoordelingscriteria zijn daarmee niet gewijzigd, uitgebreid of ingeperkt, wel is het de bedoeling om de gewenste invulling van de functie participatie voor aanvragers en beoordelaars te verduidelijken.

Participatie en samenleving

Elke organisatie en elke kunstenaar heeft de ambitie om een zo groot en breed mogelijk publiek te bereiken, niet alleen in werving, maar ook in kwalitatieve impact op de maatschappij. Participatie is in principe dus een uitdaging voor de hele sector, waar elke organisatie zich toe moet kunnen verhouden, los van de functie waarop ze heeft ingediend. En het is een uitdaging voor het beleid, dat met de nodige kennis de belangrijkste trends en ontwikkelingen moet kunnen blijven volgen. De Participatiesurvey bood daartoe een toegankelijk ka-

Elke organisatie en elke kunstenaar wil een zo groot en breed mogelijk publiek bereiken.

der, maar werd sinds 2015 niet meer geüpdatet. Sinds de laatste structurele subsidieronde zijn er via die studie dus geen nieuwe inzichten over de participatie en kunsten in Vlaanderen meer gedeeld.

Standpunt

Dankzij de invoering van functies in het Kunstendecreet hebben organisaties en kunstenaars er een nieuw instrument bij om zich los van hun discipline inhoudelijk te positioneren. De waarde van deze functies hangt wel samen met een correct en gedeeld begrip ervan – een voorwaarde waar de functie participatie zeker bij de lancering van het vernieuwde Kunstendecreet niet aan voldeed. Dat de administratie door de ervaringen van de afgelopen structurele ronde de koe bij de horens vatte en KdG een opdracht gaf tot verduidelijking van het begrip, juichen we dan ook toe.

Naar een heldere interpretatie van participatie

Het resultaat van de studie is verdienstelijk: op heel wat terreinen is de mist die rond het begrip participatie hing opgetrokken. Dat beoordelaars en aanvragers dezelfde taal hanteren is een voorwaarde voor een correcte beoordeling – daaraan kan nu beter worden voldaan dan voorheen. Wel pleiten we voor een vervolgonderzoek. De oefening die KdG deed was waardevol, maar erg theoretisch. Bovendien is er onder meer wat betreft de gemeenschappelijke woordenschat nog ruimte voor verbetering en schoten de langetermijnscenario's te kort.

Hoe dan ook mogen de voorgestelde scenario's uit de studie, net als het participatiekader uit het draaiboek, niet al te strikt geïnterpreteerd worden. Alle functies, en bij uitstek de functie participatie, zijn in volle ontwikkeling, net als de manier waarop ze in de praktijk invulling krijgen. En dat hoort ook zo. Het kunstenveld moet in beweging kunnen blijven en initiatieven kunnen ontwikkelen die uitgaan van experiment en innovatie. Een streng keurslijf zal daar niet bij helpen. Elke speler moet binnen elke functie op zijn manier met participatie aan de slag kunnen.

Daarnaast verdienen de sinds jaar en dag bekende vormen van participatief werken die hun sporen in het werkveld bewezen hebben allen een letterlijke vermelding in het draaiboek. Dat geldt bijvoorbeeld voor kunsteducatie. Bij strikte interpretatie van het huidige draaiboek zijn kunsteducatieve organisaties met focus op de ontwikkeling van interpreterende competenties genoodzaakt om op de functie presentatie of productie in te dienen, ook al zit

participatie in het hart van hun werking. Daardoor worden ze in dezelfde weegschaal gelegd als organisaties die in hoofdzaak presenteren of produceren, wat zorgt voor een onrechtvaardige vergelijkingsbasis.

Onze aanbevelingen: het begrip participatie

- 1 Geef de sector de ruimte om inventief om te gaan bij de invulling van participatieve werkvormen. Creëer kaders voor beoordeling die geen dwingende richting aanduiden of organisaties verplichten, maar net ruimte bieden om de participatieve praktijk in al zijn vormen en in alle mogelijke combinaties met functies te vatten.
  - 2 Wie in hoofdzaak een aanbod gericht op de ontwikkeling van interpreterende competenties uitwerkt, zoals een aantal kunsteducatieve organisaties, moet met een gerust hart kunnen indienen op de functie participatie.
-

Methodologie en expertise in beoordeling

Het is dus van belang dat beschrijvende en beleidsmatige kaders de (participatieve) praktijken van kunstenaars en organisaties niet al te zeer in een keurslijf dwingen. Daarom vinden we het waardevol dat zowel het Kunstendecreet, de memorie van toelichting én het draaiboek expliciet stellen dat aanvragers op meer dan één functie kunnen indienen, zonder dat er gewichten toegekend worden aan die functies of criteria. Alleen is het jammer om vast te stellen dat de beoordelingspraktijk er anders uitziet. Het gevolg: binnen de beoordeling van aanvragers die op meerdere functies indienen ontstaat er een ongewilde concurrentiestrijd, bijvoorbeeld met wie enkel op één functie heeft ingediend. Binnen één werking kan een functie nochtans kwantitatief een minder grote plaats innemen, maar kwalitatief dezelfde standaard halen.

Onze aanbeveling: methodologie in beoordeling

- 3 Laat aanvragers functies combineren in een minor-majorsysteem, naar analogie met het hoger onderwijs. Wie voor een minor gaat, doet dat vanuit een even grote noodzaak, met evenveel toewijding en passie als organisaties die voor de major gaan, maar besteedt er in verhouding minder tijd, middelen of energie aan. Dat impliceert niet dat de beoordelingscriteria moeten wijzigen. Maar een major-minorsysteem vermijdt dat organisaties hun praktijken die twee functies of meerdere bestrijken censureren in aanvraagdossiers uit vrees voor een onheuse beoordeling.
-

Maar er is meer nodig dan dat. Beoordelaars moeten de kans krijgen om voldoende expertise op te bouwen om dossiers op een consequente manier te benaderen. Het interpretatiekader biedt hen daar een belangrijk instrument toe. Daarnaast is er nood aan opleiding en bijscholing.

Onze aanbeveling: expertise in beoordeling

- 4 Zorg voor een gelijkwaardige vertegenwoordiging van experts in de pool van beoordelaars vanuit de verschillende vormen van participatie. Leid elke beoordelaar op en voorzie voldoende afstemming tijdens de beoordelingsprocedure.
  - 5 Maak werk van een aparte beoordelingscommissie om organisaties te beoordelen die op de majorfunctie participatie hebben ingediend.
-

Met beide voeten in de samenleving

Tot slot: participatie is een specialisatie, maar tegelijk een zorg van heel de sector. Er is nood aan betrouwbare cijfers en analyses van kunstparticipatie door alle disciplines en werkvormen heen – dus ook los van wie effectief op de functie participatie inzet. Enkel als we weten hoe de samenleving interageert met kunst kunnen we vaststellen waar het kunstenveld naartoe groeit, waar kunstenaars, publiek en participanten nood aan hebben en hoe het kunstenveld zich daarop moet afstemmen. We pleiten er dan ook voor om onderzoek zoals de vroegere Participatiesurvey opnieuw op te starten. Tegelijk is er nood aan onderzoek dat niet uitsluitend focust op de deelname van publieken: kunstparticipatie gaat immers verder dan dat.

Onze aanbeveling: samenleving

- 6 Zet continuerend in op bevolkings- en publieksonderzoek om de participatiecijfers aan kunst in kaart te brengen. Houd daarbij rekening met de ontwikkelingen en innovaties in het veld.

Conclusie

Een goed kunstenveld pikt op wat er ontspruit in het veld en voorziet decretale instrumenten om dat in alle vrijheid tot ontwikkeling te laten komen. Zo kan een minor-majorsysteem bestaande en groeiende praktijken beter vatten dan de huidige manier van aanvragen. Tegelijk moet een kunstenveld erover waken dat elk initiatief kansen blijft krijgen – ook in kunst- en participatievormen die we vandaag nog niet kennen. Dat kan enkel via kwalitatieve beoordeling en gedegen monitoring.

Referenties

- » 'Vraag om uitleg over de invulling van de functie 'Participatie' in het Kunstendecreet van Bart Caron aan minister Sven Gatz in de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media van donderdag 8 november 2018'. Via: <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1280170/verslag/1282083> (toegang op 16 augustus 2019).
- » Lynn De Pourq, Veerle Matthijs, Marijke Van Eeckhout en Inge Van Reeth. *Onderzoek naar de functie participatie in het Kunstendecreet. Onderzoeksopdracht CJSM/WO/SCW/2016*. Karel de Grote Hogeschool, Antwerpen, 30 juni 2017.
- » Demos. 'Onderzoeksrapport naar de functie participatie in het Kunstendecreet'. Via: <https://demos.be/kenniscentrum/document/onderzoeksrapport-naar-functie-participatie-in-het-kunstendecreet> (toegang op 16 augustus 2019).
- » Ciska Hoet. 'Participatie 1: Meedoen of mee dóên'. In: *Rekto:Verso*. Via: <https://www.rektoverso.be/artikel/participatie-1-meedoen-mee-d%C3%B3%C3%A9n>, 20 juli 2016 (toegang op 16 augustus 2019).
- » Ciska Hoet. 'Participatie 2: De plannen in de praktijk'. In: *Rekto:Verso*. Via: <https://www.rektoverso.be/artikel/participatie-2-de-plannen-de-praktijk>, 20 juli 2016 (toegang op 16 augustus 2019).
- » Ciska Hoet. 'Participatie 3: De beoordeling beoordeeld'. In: *Rekto:Verso*. Via: <https://www.rektoverso.be/artikel/participatie-3-de-beoordeling-beoordeeld>, 25 juli 2016 (toegang op 16 augustus 2019).
- » Ciska Hoet. 'Participatie 4: Naar een bloeiend landschap'. In: *Rekto:Verso*. Via: <https://www.rektoverso.be/artikel/participatie-4-naar-een-bloeiend-landschap>, 25 juli 2016 (toegang op 16 augustus 2019).
- » Kunstenpunt. 'Overzicht beslissingen Kunstendecreet 2017'. Via: <https://public.tableau.com/profile/kunstenpunt#!/vizhome/OverzichtbeslissingenKunstendecreet2017-2021/OverzichtbeslissingenKunstendecreet>, 8 juli 2016 (toegang op 16 augustus 2019).
- » 'Participatiesurvey'. Via: <https://participatiesurvey.be/> (toegang op 21 augustus 2019).
- » OKo. 'Aanbevelingen participatie naar aanleiding van KdG-studie'. Via: <https://overlegkunsten.org/nl/standpunten/60/aanbevelingen-participatie-naar-aanleiding-van-kdg-studie>, 15 maart 2019 (toegang op 16 augustus 2019).
- » Nikol Wellens, Sofie Joye, Joris Janssens, Simon Leenknecht. 'Pleidooi voor onzuiverheid'. Via: <https://www.kunsten.be/dossiers/kunstendecreet/2026-pleidooi-voor-onzuiverheid>, 2016, toegang op 16 augustus 2019.